

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 37

Заснований в 1996 році

Рівне – 2007

ББК 74.20

О - 59

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 37. — Рівне: РДГУ, 2007. — 274 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психосоціального розвитку особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мігюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 9 від 29. 03. 2007 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2007

Summary. In the article it is included the description of the research of special features of relationships of boys analysed gender differences between acception or declination of their own personality and described general rules of self-treat.

УДК: [159.922.8:37.034] „313”

Г.М. КАРДАШ

МОРАЛЬНЕ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ

Резюме. Стаття присвячена проблемі морального вдосконалення студентської молоді в контексті життєвих перспектив; розкрито та проаналізовано основні аспекти вирішення питання морального виховання молоді людини у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: студентство, моральне виховання, моральне вдосконалення, активна позиція, мотив, регуляція поведінки, морально-етичні задачі, спілкування, клімат колективу.

Постановка проблеми. Безперервні зміни, що відбуваються в житті суспільства, яке поставило в центрі свого існування людину як найвищу цінність, неодноразово засвідчують активну участь молоді у розвитку та розбудові нашої держави. Адже сучасні проблеми економічного, політичного і, найголовніше, духовного характеру нерідко свідчать про те, що майбутнє молоде покоління, на яке поклали великі надії ще з часів минулого змушене активно самостійно шукати шляхів до самореалізації, самоствердження, що часто супроводжується зниженням у молоді духовно-морального рівня. Як відомо, суспільство не може існувати без духовності, тому розвиток високоморальної особистості був та залишається актуальною проблемою сьогодення. Особливо, це складне питання стосується студентської молоді, що потребує негайного формування її морально-етичного потенціалу та зрештою морального вдосконалення кожної особистості.

Відомо, що студентські роки – це етап розвитку людини, який сприяє найбільш успішному формуванню всіх її потенцій: духовно-творчого потенціалу, морально-етичного, інтелектуального, екологічного, естетичного тощо. Період студентства вирізняється очікуванням на зміни в житті кожної особи, перевіркою власних можливостей, сил, знань, накопиченням особистісного життєвого, соціального досвіду, випробовуванням різних суспільних ролей. Збільшується самоповага, яка впливає на формування світогляду, самоконтроль за власними вчинками, виявом емоцій, самоаналіз, а також на цьому етапі розвитку людини відбувається становлення моральної стійкості особистості, студент перевіряє засвоєні ціннісні орієнтири на відповідність власним інтересам, поглядам, переконанням. Слід зазначити, що саме у студентські роки зростають можливості молоді людини та рівень їх усвідомлення, формуються життєві перспективи, що потенційно впливають на моральний розвиток особистості. Проте, як свідчать результати досліджень, у наш час важливими залишаються такі невирішені проблеми у молодіжному середовищі як втрата духовних орієнтирів, відсутність ціннісної системи особистості, нездатність студентів до самопізнання, саморозвитку, а також відсутність потреби у самовдосконаленні.

Мета дослідження: проаналізувати проблему морального вдосконалення студентської молоді у контексті життєвих перспектив.

Результати дослідження. Кожна людина проходить певні шляхи свого становлення, самовдосконалення, самовиховання тощо. Спочатку це соціалізація в сім'ї, у колі найрідніших людей, далі в системі дошкільних, навчально-виховних і культурних закладів освіти, пізніше вона соціалізується у різних формальних і неформальних групах, і, звичайно, великий вплив на неї має студентське середовище. У будь-який час свого існування вона розвиває себе інтелектуально, морально, духовно.

Моральний розвиток особистості ще з раннього віку закладається в сім'ї. Це найперший і найважливіший крок на шляху до розвитку та розкриття її морального потенціалу, формування моральних якостей, які дитина здатна оцінити та оцінює. Тут вона починає „вбирати” цінності свого безпосереднього оточення, ті, що притаманні її батькам, де на основі цього формуються ціннісні орієнтації, їй передаються моральні звички батьків, а їх поведінка стає прикладом для наслідування. В сім'ї формуються уявлення про моральні чесноти (добро, зло, любов, честь, гідність тощо), моральні почуття, моральна культура. На думку педагога С. Козлової, виховувати дитину потрібно починати тоді, коли її життєвий досвід починає накопичуватися, визначається спрямування особистості, з'являються перші моральні настановлення, погляди. При цьому важливо виявити соціальні умови, в яких перебуває індивід, адже від них залежить розвиток потенційних можливостей суспільного оточення, що має вплив на особистість та допомагає в процесі морального становлення людини [7, с. 3]. Отже, сім'я – це той ресурс моральності, яким спочатку особистість має забезпечити себе в дитинстві і, звичайно, накопичувати його протягом всього життя, бо „те, що ми не виховуємо в дитинстві – важко наздогнати в юності, тому основою виховання на будь-якому етапі є моральне виховання [9, с. 79].

Процес морального виховання студентської молоді, формування її морально-етичного потенціалу, потреби в моральному самовдосконаленні – складний та багатограний, що містить у собі як педагогічний, так і соціальний вплив, унікальний в силу самої специфіки об'єкта дослідження. Психолог О. Леонт'єв вказує на

взаємоспрямованість процесів виховання. „Один з них є процес впливу об'єкта на живу систему, інший - активність самої системи по відношенню до об'єкта, що знаходиться під впливом” [8, с. 12]. Проте за словами видатного педагога А. Макаренка, „процес морального становлення є автономним” [11, с. 104]. На нашу думку, насамперед це пов'язано з кінцевим етапом виховного процесу, а саме самовихованням, адже тільки те виховання є успішним, що переходить у самовдосконалення, самостійну роботу над собою.

Необхідною умовою для того, щоб студент вбачав своє прагнення до морального самовдосконалення, самовиховання у будь-якому виді діяльності, є, на наш погляд, закладене ще у школі бажання до пізнання самого себе. Тільки у такому разі студент, що був колишнім учнем, постійно відчуває в собі потребу вдосколюватись, зокрема, не тільки фізично, а й духовно, морально.

Проте, перш ніж проаналізувати проблему морального вдосконалення студентської молоді, звернемося до самого поняття „студентство”. Так, на думку А. Власенко, „студентство – це особлива соціальна група, що формується з різних соціальних утворень суспільства і характеризується особливими умовами життя, праці, побуту, особливою суспільною поведінкою і психологією, для якої набуття знань і підготовка себе для майбутньої роботи у суспільному виробництві, науці і культурі є головним і здебільшого єдиним заняттям” [4, с. 54]. Отже, звідси випливає, що студент, перебуваючи в особливих умовах життя, переважно займається навчально-пізнавальною діяльністю, а це означає, що навчаючись, він не тільки здобуває знання для своєї майбутньої професійної діяльності, а й, на нашу думку, навчає себе, здобуває знання про себе у інтелектуальній, естетичній, культурній, духовній, моральній сферах. Що стосується останньої, то як зазначає педагог та психолог І. Бех, саме професійно-пізнавальна діяльність має бути джерелом розвитку морально досконалої особистості [2, с. 245]. Звичайно, згодом така діяльність переходить однозначно у професійну, але це не означає, що людина припиняє себе виховувати, морально вдосколювати, здійснювати духовні пошуки. Навпаки, те, що молода особистість накопичила собі в студентські роки, виступає тим моральним загартуванням, що допомагає вистояти особистості в будь-яких несприятливих умовах, не падаючи духовно як сформована моральна особистість. Отже, виходячи з цього, варто зауважити, що моральна та духовна досконалість особистості студента досягається головним чином через освіту, також самоосвіту і самовиховання. Здобуття освіти можна вважати „єдиним могутнім джерелом морально-духовного розвитку особистості” [5, с. 283].

Потрібно зауважити, що зі вступом молоді людини до вищого навчального закладу у її житті відбувається багато змін, а саме: нові умови проживання, нове оточуюче середовище (колектив студентів), професорсько – викладацький склад вищої школи, зміна інтересів до тієї чи іншої галузі знань, новий характер навчання. Проте, як відомо, кожна людина проходить процес адаптації, тому ті зміни умов життя, що були характерні у шкільному віці, швидко стають звичними для студентів. Варто наголосити на тому, що період навчання у вузі є найбільш вирішальним для інтенсивного розвитку молоді людини, її інтелектуальних і моральних сил. Тому завдання вищої школи полягає у здійсненні цілеспрямованої роботи, з метою формування студентів як соціально зрілих, високоморальних особистостей, професіоналів своєї справи.

Отже, у загальному вигляді проблему морального вдосконалення студентської молоді в умовах вузу можна окреслити через вирішення наступних завдань: формування активної життєвої позиції студента, яка виступає ознакою якісно нової особистості та забезпечує активність у самопізнанні і постійному самовдосконаленні, здатність ставити перед собою мету і прагнути до її досягнення.

Морально сформована особистість характеризується тим, що вибирає, як правило, активну позицію. Зростання активності людини виявляється показником розвитку особистості. Така активність створює і гальмівні сили, завдяки яким зростає довільність поведінки, з'являються нові форми саморегуляції. Саморозвиток молоді людини проявляється також в її новому ставленні до оточуючого довкілля і до самої себе. Висуваючи мету і все нові та нові завдання до себе, студент для їх реалізації проявляє і нові моральні якості, тим самим самоудосконалюючи себе та робить їх одним із важливих показників суспільної значущості особистості. Це підтверджується відомим висловом вченого І. Павлова про те, що людина „єдина по найвищому саморегулюванню система, яка відновлюється, керується і навіть вдосконалюється” [12, с. 5].

Крім цього, з точки зору Л. Божович, вирішальне значення для постійного морального саморозвитку має „внутрішня позиція” особистості студента, що формується на цьому етапі її розвитку. „Внутрішня позиція” складається з того, як особистість на основі свого попереднього досвіду, своїх можливостей, потреб, переконань, які виникли раніше, ставиться до того об'єктивного становища, яке вона займає в житті в певний час, і яке становище вона хоче займати. Саме ця „внутрішня позиція” зумовлює відповідну структуру її ставлення до дійсності, до оточуючих і до самої себе. Через цю „внутрішню позицію” і проходять у кожен певний момент впливи, які йдуть від навколишнього середовища [3]. Також сучасний педагог С. Карпенчук дотримується думки, що „моральність людини виявляється у ставленні її до навколишнього світу, до людей, серед яких вона живе, до самої себе. Формування таких ставлень можливе лише в процесі спілкування, яке здійснюється в певному людському середовищі. Істинність спілкування і взаємної допомоги – перша складова моральності” [6, с. 304]. Звідси, другим завданням на шляху до морального вдосконалення є спілкування студентів, які, здійснюючи колективну професійно-навчальну діяльність, „створюють уміння оцінювати себе з різних поглядів - залежно від місця і функцій цього студента в сумісній роботі” [2, с. 260] коли формується морально-етичний потенціал, який спрямовує та координує свої дії, поглиблюється моральна самосвідомість, самоствердження, самовдосконалення, підвищується мотивація тощо. Спілкування студентської молоді є тією

духовною діяльністю, що дозволяє задовольняти свої духовні, моральні потреби, формувати себе як духовно-моральну особистість, вона вчиться поводити себе у відповідності з тими вимогами, які виставляє до неї оточення, що характерні йому в певний віковий період життя.

Варто зауважити, важливу роль на шляху до морального саморозвитку в колективі відіграє наявність сприятливого морально-психологічного настрою, оскільки впливає на формування, реалізацію потенціалу індивіда, моральне вдосконалення як у професійній, так і дозвільній діяльності. На думку Б. Паригіна, „клімат колективу репрезентує домінуючий та відносно стійкий психічний настрій колективу, який має багатоманітні форми прояву у всіх галузях життєдіяльності” [13, с. 11].

Метою вищого навчального закладу повинно бути також спрямування виховання особистості в такому руслі, аби вона змогла швидко розв'язати будь-яку морально-етичну, духовно-творчу задачу. Для цього їй потрібно „виробити єдино правильну індивідуальну життєво-сміслову програму” для утвердження себе в світі, використання та розвитку всіх потенційних можливостей індивіда, морально-духовного зростання [2, с. 236]. При цьому життєвий план міститиме в собі систему взаємопов'язаних та узагальнених цілей, які ставить перед собою особистість, та які інтегрують й підпорядковують її мотивацію у створенні міцного ядра ціннісних орієнтацій, а також структуру психологічного та соціального характеру, який пов'язаний з питаннями професійного, морально-етичного, соціально-статусного самовизначення. Період навчання у вузі є насиченим різною інформацією та проявами різної поведінки, і саме тут молодій людині потрібно вибрати те, що буде професійно визначати її життєвий шлях, тому в цей час важливо проводити цілеспрямовану діяльність щодо культурного, духовного розвитку, соціальної та психологічної підтримки молоді особи.

Наступним завданням щодо морального вдосконалення студентів є вивчення студентської молоді, її психолого-педагогічних та соціальних аспектів, що дає змогу вивчати не тільки вікові та особистісні її характеристики, а й розкрити якості та потенційні можливості. Студентство - це та спільнота суспільства, якій притаманне досягнення найвищих результатів в процесах біологічного, психологічного та соціального розвитку людини, здійснення цілісного виховання. Характерною рисою щодо морального вдосконалення виступають свідомі мотиви поведінки, а це, в свою чергу, формує такі морально-етичні якості, як цілеспрямованість, рішучість, самостійність, вміння володіти собою тощо, підвищується інтерес до вирішення нагромаджених моральних проблем, мотивація дій та вчинків. Оскільки студентська молодь виступає суб'єктом формування тих чи інших потенцій, то мотив виражає заінтересованість суб'єкта в певній дії і є відповіддю на запитання, чому, власне, він її вчинив. Слід наголосити також і на тому, що мотиви моральної поведінки студента можуть бути двоякого роду. Одні, володіючи широким соціальним значенням, знаходяться ніби за межами дій і вчинків; інші зв'язані безпосередньо з самим актом поведінки. Проте ці два види мотивів не антагоністичні, їх слід розглядати в єдності.

Безперечно, студентська молодь повинна постійно сама здійснювати моральні пошуки, виконувати духовну роботу над собою. Коли вона стає здатною зрозуміти цю необхідність пошуку, то тільки тоді здійснюється справжнє моральне самовиховання, вдосконалення, формуються моральні потреби, укріплюються ідеали, в яких синтезуються кращі, на думку студентів, риси особистості. Перед людиною також завжди стоїть вибір у певний момент життя, бути такою як є, чи такою як бажаю, де вона виступає суб'єктом такого вибору, а цей вибір залежить вже від сформованих моральних почуттів, ціннісних орієнтацій, вольового загартування, високого рівня моральної культури, вихованості студента, здатності до саморегуляції тощо.

Висновки. Моральний розвиток особистості поділяють на три рівні, залежно від засобу регулювання моральної поведінки: елементарний рівень моральності, рівень орієнтації та рівень морального саморегулювання. На нашу думку, саме наявність сформованого останнього рівня дозволить називати людину морально досконалою, коли її поведінка стане звичною потребою чи нормою життя. Отже, основною метою морального виховання студентства у вищій школі повинно стати досягнення третього рівня регулювання поведінки, постійної потреби у моральному самовихованні, самовдосконаленні. Для формування моральності в студентській молоді велику роль відіграє накопичення позитивного досвіду (включає в себе інтелектуальну, чуттєву і вольову сфери) морально-етичної поведінки, яка формується і проявляється у відношеннях, що складаються в різних видах колективної та індивідуальної діяльності, при цьому організація морального досвіду немислима без вироблення навичок і звичок поведінки як закріплених способів усвідомлених дій, доведених до автоматичного виконання. Аналізуючи творчість К. Ушинського, С. Максимюк зауважує, що „хороша звичка – моральний капітал, вкладений в нервову систему” [10, с. 393].

Важливу роль на шляху до морального вдосконалення відіграють також моральні ідеали. Соціолог А. Аза наголошує, що „... студент повинен мати індивідуальний моральний ідеал, що включає в себе внутрішню позицію особистості по відношенню до суспільних інтересів. Тому формувати в умовах вузу дійсний моральний ідеал молодих людей можна приводячи їх ціннісні орієнтації у відповідь з реальними потребами суспільного розвитку” [1, с. 49-50]. Разом з тим, завдання морального виховання студентства не можна лише зводити до орієнтації на майбутнє, на які-небудь віддалені ідеали. Необхідно навчити молодь твердо оцінювати свої вчинки в конкретних життєвих ситуаціях. Недооцінка цих моментів у вихованні приводить до того, що деякі молоді люди, засвоївши лише ціннісні орієнтації на майбутнє, виявляються невідповідними до практичного життя. Для цього потрібно створювати такі умови, щоб у студентів формувалися вміння шукати вихід з різного роду навчально-виховних ситуацій, що містять моральний компонент. Молодих людей потрібно залучати до виховної

роботи закладу, створювати умови творчої самодіяльності, будувати відносини довіри, взаємоповаги, взаємовимогливості між викладачами та студентами тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аза Л. А. Формирование духовной культуры студенческой молодежи.- К.: Выща школа, 1990.- С. 49-50.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади: Навч.- метод. посібник. - К.: Либідь, 2003. - 344с.
3. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте.- М.: Просвещение, 1968.- С.174.
4. Власенко А. С. Некоторые вопросы воспитания советского студенчества на современном этапе: Уч.зап. Моск. обл. инст. – М., 1971. – С. 54.
5. Донцов А. В. Виховання морально-духовної зрілості особистості студента. / Теоретично-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць. - Кн. 1, - К., 1999. – С.283.
6. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: Навч. посібник. - 2- ге вид., допов. і перероб.- К.: Вища школа, 2005.- 344с.
7. Козлова С. А. Нравственное воспитание дошкольников в процессе ознакомления с окружающим миром: (Педагогическая наука – реформы школы). – М., 1988. -104с.
8. Леонтьев А. Н. Понятия отражения и его значение для психологии.- Вопросы философии, 1996. - № 12.
9. Лихачев Б. Т. Простые истины воспитания. – М.: Педагогіка, 1983. -192 с.
10. Максимюк С. П. Педагогіка: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів /М-во науки і освіти України. РДГУ. –К.: Кондор, 2005. – 666 с.
11. Марьенко И. С. Нравственное становление личности школьника. - М.: Педагогіка, 1985.- 104 с.
12. Павелків Р. В. Психологічні чинники формування моральної поведінки школярів //Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. - 2000.- №13.- С.5.
13. Парыгин Б. Д. Социально-психологический климат коллектива: Пути и методы изучения / Под ред. В. А. Ядова. –Л.: Наука, 1981. – С. 11.

***Резюме.** Стаття посвящена проблеме нравственного совершенствования студенческой молодежи в контексте жизненных перспектив; раскрыто и проанализировано основные аспекты решения вопросов нравственного воспитания студенчества у высшему учебному заведению.*

***Summary.** The article deals with to the problem of the moral improvement of students in the context of life perspectives; it is revealed and analysed the main aspects of solving the problem of the student moral upbringing in the higher institution.*

УДК: 159.923.2-053.6:613.88
КАШПУР

Ю.М.

НАУКОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ УЗАГАЛЬНЕНИХ ГЕНДЕРНИХ ТА СЕКСУАЛЬНИХ СТЕРЕОТИПІВ: ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ФІЗИЧНОГО ОБРАЗУ "Я" ПІДЛІТКА.

***Резюме.** У статті теоретично визначаються особливості впливу гендерних та сексуальних стереотипів на розвиток фізичного образу "Я" як складової сексуальної самосвідомості особистості. Вказується на сенситивність підліткового віку до засвоєння інформації сексуального та статево-рольового змісту та інтеграції її в процес становлення власних гендерних схем.*

***Ключові слова:** гендерні стереотипи, сексуальна самосвідомість, сексуальна ідентифікація, статеві ролі, гендерна схема.*

Постановка проблеми. На всіх етапах розвитку людства кожен індивід, набуваючи власного досвіду, розвивається за окремим напрямком та, одночасно, набуває спільних особливостей з представниками певного соціального середовища. Однією з таких особливостей є здатність приймати життєво необхідні рішення, які структуруються в соціальній самосвідомості людини. Подібний досвід надає можливість включитися їй у різного характеру значимі взаємодії із соціумом: політичні, релігійні, наукові, економічні тощо. Однією із найзагадковіших і найсуперечливіших сфер, в яку включається кожна особистість, є сексуальність, котра базується на узагальнених гендерних установках та біологічних особливостях розвитку. Додамо, що для кожної етнічної групи характерним виступає окремий набір пануючих статево-рольових стереотипів. При цьому спільною окреслюється вимога до індивідів, щодо неухильного виконання маскулітних та фемінітних стандартних ролей задля повноцінного функціонування культури певного народу.

Ціль та завдання статевого виховання визначаються у взаємозв'язку з інтересами суспільства і, в першу чергу, спрямовані на укріплення сім'ї. Не випадково за останній час все більше вчених, зарубіжних (В.Джонсон, М.Кле, А.Кінсі) та вітчизняних (О.Кікінежді, Н.Городнова, Л.Гридковець), приходять до висновку, що повноцінний розвиток особистості не може здійснюватися без урахування психологічних особливостей її статі.

З М І С Т

<i>Від редакції</i>	3
Ямницький В.М., Литвиненко С.А. Життєві перспективи особистості в контексті психології життєтворчості.....	4
Петренко О.Б. Гендерні відмінності формування життєвих перспектив у старшокласників.....	6
Корнієнко О.В. Індивідуально-психологічні особливості психосоматичного здоров'я студентів-юнаків.....	10
Безкоровайна О.В. Особистісне самоствердження у контексті професійного вдосконалення і життєвих перспектив у ранньому юнацькому віці.....	15
Артемова О.І. Професійне становлення і розвиток креативної особистості майбутнього педагога.....	19
Безлюдна В.І., Осьмак Л.П. Динамічні аспекти життєвої перспективи особистості у період переходу від підліткового до раннього юнацького віку.....	22
Блинова О.Є. Гендерні аспекти психологічного здоров'я.....	25
Бордюк В.М., Бабак К. Ціннісно-сміслова природа самовизначення старшокласника.....	28
Вакарєв Є.С. Психологические особенности гендерной интерпретации парфюмерных запахов.....	31
Воробйов А.М. Концептуальні основи формування соціально активної особистості майбутніх вчителів у розвиваючому виховному просторі педагогічного університету.....	36
Галецька І.І., Пендюр А.В. Психологічні чинники професійної ідентифікації студентської молоді.....	39
Главінська О.Д. Життєві цінності особистості.....	43
Демчук О.О. Соціально-психологічна компетентність особистості та її психологічні прояви.....	46
Дружиніна І.А. Феномен ідентичності та ідентифікації в руслі сучасних психологічних досліджень.....	48
Димченко Н.С. Розвиток особистості менеджера як психологічна проблема.....	52
Долгих А.А. Неусвідомлена релігійність особистості як психологічний феномен.....	55
Завгородня О.В. Питання ціннісного становлення художньо обдарованої особистості.....	58
Завгородня О.В., Курганська Л.О. До проблеми збереження психологічного здоров'я дитини.....	64
Ісасва Є.С. Вплив хвороби на становлення життєвих перспектив особистості.....	70
Івашкевич Е.З. Методологічні засади підготовки практичних психологів у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації.....	73
Камінська О.В. Психологічний аналіз феномену самоставлення в юнацькому середовищі.....	78
Кардаш Г.М. Моральне вдосконалення студентської молоді у контексті життєвих перспектив.....	83
Кашпур Ю.М. Наукова інтерпретація узагальнених гендерних та сексуальних стереотипів: їх вплив на розвиток фізичного образу „Я” підлітка.....	86
Кобильнік Л.М. Динаміка особливостей самоактуалізації особистості майбутніх психологів і педагогів.....	89
Ковалевич В.В. Психосоціальний розвиток особистості: формування життєвих перспектив у контексті естетичних цінностей.....	94
Корчакова Н.В. Самопрезентаційна складова монологічного виступу.....	97
Косарєва О.І. Вплив подружніх стосунків на особистісний розвиток дитини.....	100
Кириченко Н.А. Переживання буденності як елементарна форма життєтворчості особистості в юнацькому віці.....	103
Кравчук М.М. Формування особистісного цілепокладання, як елемента життєвої перспективи підлітків з девіантною поведінкою.....	109
Мазяр В.М. Особливості розвитку мислення школярів на уроках світової літератури.....	113
Марковець Г.В. Критерії транспективної діагностики особистісного зростання і соціальної спроможності сучасної людини у розумінні практичних психологів.....	116
Марковець Л.М. Динаміка моральних цінностей майбутніх психологів як показник їх особистісного зростання у процесі професійного становлення.....	120
Матейко-Калиній Н.М. Особливості емоційного реагування на життєві ситуації у дітей, які мешкають в зоні посиленого радіоекологічного контролю.....	127
Мешко Г.М., Мешко О.І. Формування компетентності здоров'я збереження майбутніх учителів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.....	130
Михальчук Н.О. Культурологічно орієнтоване навчання студентів іноземної мови.....	133
Назарець Л.М. Пізнавальний інтерес як складова самосвідомості підлітків.....	138
Ніколайчук Г.І. Загальні моделі породження вислову у структурі мовленнєвої діяльності.....	141
Ніколайчук І.О. Проблема авторських новотворів у парадигмі породження та сприймання вислову.....	146
Оселедько О.О. Цілепокладання як чинник професійно-особистісного зростання майбутніх практичних психологів на етапі вузівської підготовки.....	151
Островська О.І. Професійний діагноз як складова багатоосового психологічного діагнозу при параноїдній шизофренії.....	154
Осьмак Л.П. Психологічні особливості життєвої перспективи вагітних жінок.....	157
Павелків В.Р. Теоретичний аналіз головних підходів до дослідження агресії та агресивної поведінки.....	161
Панасюк М.М. Шляхи пониження рівня навчального стресу в студентів.....	166
Пісоцький О.П. Тренінг базових когнітивних стилів майбутніх психологів як чинник їх професійного	

самовдосконалення.....	169
Поліщук Н.В., Панченко М.С., Панченко І.М., Мосісвич О.С. Загроза духовного зубожіння молоді.....	173
Попчук О.В. Професійна культура менеджера: проблеми та перспективи формування.....	176
Потапчук Т.В. Підготовка студентів до роботи з хоромим колективом.....	179
Прокоф'єва О.О. Вплив неконструктивних настанов на готовність до особистісного зростання майбутніх педагогів.....	182
Розова Т.М. Професійна спрямованість як умова розвитку комунікативних здібностей у майбутніх психологів.....	188
Романюк В.Л. Біоетичні аспекти онтогенезу особистості.....	193
Рудюк О.В. „Реконструкція” суб'єктивного психологічного простору безробітних методом багатомірного шкалювання.....	196
Рудь Г.В. Особливості емоційного забарвлення ментальних карт життя старшокласників та студентів.....	199
Савуляк В.О. Формування образу майбутньої професійної діяльності як детермінанта особистісного розвитку.....	206
Сеньовська Н.Л. Саморегуляція як засіб професійного всамодосконалення вчителя.....	209
Сеньчук О.В. Прояви психологічних труднощів студентів у процесі вивчення іноземної мови та шляхи їх подолання.....	212
Скляр П.П. Формування управлінської культури інженера як ймовірна складова трансформації його професійної підготовки.....	215
Смалько М.Ф. Поняття „норма” у розумінні музичної обдарованості.....	219
Співак В.І., Гаврилов О.В. Особливості консультування старших школярів з питань самовизначення, вибору професії та життєвих планів.....	222
Сторож О.В. Теоретичний аналіз життєвого шляху особистості за регулятивно-детерміністською концепцією.....	225
Сулжук А.Ф. Професійний особистісно-орієнтований підхід у підготовці конкурентоспроможного фахівця.....	229
Турецька Х.І. Аналіз підходів до розуміння ідентичності у психологічній науці.....	232
Уличний І.Л. Особливості реалізації профорієнтаційного проекту у навчально-виховному процесі школи.....	236
Ульяновська Л.П. Використання активних методів навчання у підготовці майбутніх хормейстерів.....	241
Фалько Н.М., Вовчак Н.А. Використання соціально-психологічного тренінгу у роботі практичного психолога з акцентуйованими підлітками.....	244
Хупавцева Н.О. Формування комунікативних умінь педагога.....	247
Чорнописка О.П. Динаміка ставлення чоловіків та жінок до дошлюбних та позашлюбних сексуальних стосунків у США, СРСР, Росії, Україні, Німеччині у другій половині 20 ст.....	251
Юрченко В.М., Волощук О.О. Професійний стрес як негативний фактор вдосконалення педагогічної діяльності.....	254
Юрченко В.М., Грищук М.М. Вікові кризи у дітей та підлітків у контексті формування їх до невротичних станів та життєвих перспектив.....	257
Ягьяєва С.В. Професійна само ідентифікація майбутніх психологів як форма вияву особистісного зростання.....	261
Яцюрик А.О. Розвиток суб'єктності особистості в процесі читання художньої літератури.....	264
Відомості про авторів.....	270

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 37

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника Воробйов А.М.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Технічний редактор Кравчук В.Ю.

Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 02.04.2007 р. Підписано до друку 9.04.2007 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Обл. вид. арк. 29,57. Замовлення № 25/1 Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59   **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 37. — Рівне: РДГУ, 2007. — 274 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психосоціального розвитку особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20